

РИЈЕЧ УРЕДНИКА

Овај зборник радова - *Голи ојџок (1949-1956)** - доноси саопштења учесника Округлог стола, који је организовао и припремио *Привремени одбор за израду пројекта о потреби проучавања голоојџоцког времена*, какав му је био званични назив. У раду Привременог одбора били су окупљени компетентни стручњаци за питање сукоба Југославије и СССР-а 1948. године и страдања неистомишљеника на Голлом отоку, који је био први концентрациони логор након завршетка II свјетског рата. Они су иницирали потребу за одржавањем округлог стола, како би у елаборацији ове теме учествовало што више стручњака разних профила.

У припреми Округлог стола било је доста дилема, које су успешно ријешене. Једна од њих била је зашто ово вријеме издвојити из времена других репресалија, којима је био изложен наш народ кроз историју вјековне ослободилачке борбе. И даље: зашто ово питање издвајати из ширег контекста сукоба Југославије и СССР-а, који је по својим посљедицама свјетско-историјска тема. Преко оваквих тема наша историја значајно партиципира у историји свијета, баш као што наша наука и посебно историографија постају незаобилазни дјелови свјетске науке и посебно историографије. Такође се постављало питање: зашто обрађивати само страдања црногорских логораша, када се зна да их је таквих било и из других дјелова земље, посебно из Србије, што се може видјети из слиједеће табеле:

* Из казивања првих логораша може се закључити да је Голи оток отворен 1949. године. До данас, иначе, није пронађен правни акт о његовом оснивању. Из истих разлога нема акта о његовом расформирању. Ми смо се определијели за 1956. годину, када је, након помирења са СССР, дошло до бројног помиловања логораша за 29. новембар 1956. године, иако је затвореника било и после тога датума.

	Број становника по попису из 1961. г.	Број информ-бировца	%
Босна и Херцеговина	3.277.948	4.543	0,13
Црна Гора	471.894	5.007	1,06
Хрватска	4.159.699	6.953	0,16
Македонија	1.406.003	2.662	0,18
Словенија	1.591.523	934	0,05
Србија	4.823.274	28.661	0,59
Косово	963.988	1.514	0,15
Војводина	1.854.965	5.389	0,29
Југославија	18.549.291	55.663	0,30

И ово питање је ријешено позивом на сарадњу стручњака из свих наших научних центара, што се види и из списка аутора прилога, а рекао бих, и начина обраде задатих тема. Историографија је, међутим, с разлогом утврдила да је Информбиро имао најдрастичније посљедице у Црној Гори и међу Црногорцима и њиховим породицама, како у квантитативном тако и у квалитативном смислу страдања људи. И ову оцјену ћемо покрити сљедећом табелом:

Националност	Број	% од броја становника
Срба	7.235	46,00
Хрвата	2.588	16,50
Словенаца	566	3,60
Македонаца	883	5,60
Црногораца	3.439	21,80
Албанаца	436	2,80
Мађара	244	1,60
Италијана	87	0,50
Бугара	251	1,60
	15.729	100%

О неким од наведених и других тема изјаснила се и Скупштина ЦАНУ, чије су сугестије биле драгоцене. Оправдано је речено да се на ову тему не може сводити сукоб Југославије и СССР, односно Тита и Стаљина. Из приложених саопштења види се да су ове сугестије испоштоване, рекао бих, нарочито цјелином садржаја Зборника радова, јер је у појединим саопштењима ипак провијавао емотивни однос, што свакако није у корист науке.

Одјељење друштвених наука ЦАНУ два пута је расправљало о теми у цјелини. И те расправе су ишле ка побољшању начина обраде теме. На првом састанку су одређени рецензенти - Владо Стругар, Влајко Брајић и Момчило Зечевић - сви чланови ЦАНУ. У опширним рецензијама дали су драгоцене сугестије, општег и посебног карактера,

којима је квалитет Зборника радова у цјелини подигнут на виши научни ниво. Посебно се то односи на структуру Зборника радова, која је сада боља и адекватнија од првобитне. Извршено је, наиме, и преструктурирање неких саопштења. Понудили су, такође, наслове адекватније од оних под којим је одржан Округли сто.

Други пут, на посебној сједници, Одјељење друштвених наука разматрало је приспјеле рецензије и још једном повело расправу о свим отвореним питањима, посебно оним на којима су рецензенти инсистирали. Међу њима је било и питање наслова Зборника. Наслов је морао да буде адекватан првобитној замисли Округлог стола, али и садржају приспјелих саопштења. Тако је понуђено више варијанти, као на примјер: Голи оток (1949-1956), Репресије на Голом отоку, Страдања робџаша на Голом отоку итд. Најзад су једногласно усвојене рецензије и сугерирано уреднику да се максимално придржава свих усвојених сугестија. Тиме је рукопис-Зборник радова-добрио визу за објављивање.

Изложена структура зборника радова *Голи ошок (1949-1956)* израз је става Привременог одбора, рецензента и Одјељења друштвених наука. Дакле, поред уобичајене ријечи уредника, која има задатак да објасни настанак овог Зборника, он садржи сљедећа поглавља: Свечани дио отварања расправе, гдје је уврштено и писмо академика Добрице Ћосића, књижевника из Београда. Затим слиједи поглавља: Друштвено-историјски аспект, Филозофско-правни, Психо-медицински, Литерарно-естетски, Методолошки и, најзад, Мемоарски дио, чији су аутори познати списатељи, који иза себе имају запажено стваралачко дјело. На овај начин је остварена, заиста, јединствена структура овог Зборника радова, у мноштву сличних књига исте или сличне садржине, што омогућује да се ово питање сагледа свестраније него што се то могло до сада, јер има интердисциплинарни приступ и карактер.

Неки аутори који су били позвани на овај Округли сто или су, пак, запажено учествовали на њему, нијесу послали своја саопштења, и поред више упозорења и обећања да ће то урадити. Неки су пак, у међувремену умрли, па на њихове усмено изложене прилоге нијесмо могли рачунати, јер у вријеме рада Округлог стола није било обезбијеђено магнетофонско снимање. То смо на неки начин надомјестили тиме што смо, по позиву, ангажовали два аутора-академика и њихове прилоге. На тај начин је успостављена равнотежа у структури Зборника, чиме је комплетирана општа тема и Зборник је добио у квалитету. Прилика је да свима ауторима захвалимо на приложеним текстовима, који увјерљиво говоре о голооточком паклу, гдје је највећа трагедија у томе што је ту посрнуо човјек. Зато ће још дуго година ова тема остати за нова научна истраживања.

Како смо већ истакли, рецензенти су професионално обавили свој дио посла. Њихове корисне сугестије, као и сугестије чланова Одјељења друштвених наука ЦАНУ, мотивисане су жељом да Зборник буде

на нивоу досадашњих издања Црногорске академије наука и умјетности. Свима њима дугујемо захвалност.

На крају овога текста саопштићу и један мој лични утисак о теми расправе и Зборнику који је прати. Примјетно је да су медији овом питању поклонили повећану пажњу. Било је више чак и полемичких текстова, радио и тв емисија. У некима сам и сам учествовао. Затим је било доста и промоција нових књига. Ријечи које су написане и изговорене тим поводом одисале су до тада непознатом толеранцијом, чак и у случајевима сасвим опречних мишљења. На сличан толерантан начин вођене су и неке полемике на ову тему. У свим тим случајевима преовладала је намјера да се ништа не заборави и да све написано буде у функцији истине, која је често и тенденциозно прикривана, чиме је Голи оток био постао "бијела мрља" у нашој историографији. Од таквих "бијелих мрља" до оних других још порочнијих - такозваних "црних мрља" - само је један корак. Истина је да су неке чињенице до сада криво саопштаване. Тако је дошло до подјела у свакојој литератури. Поготово када се сукоб Југославије и СССР-а, односно Тита и Стаљина, сводио само на голооточки пакао и друге репресије. Репресије које немају оправдања само су дио ширих погубних конфронтација. Та врло битна чињеница сагледава се данас више него јуче. Може ли се рећи да је наведени Округли сто и у том смислу значи преокрет.

Мотивисани управо таквим сазнањем очекујемо да овај Зборник буде знаменит искорак даље. Тим прије што је и по својој структури и по начину обраде извјесно другачији од свих до сада објављених књига на ову тему. Гола фактографија је намјерно остала у другом плану. Предност је дата новим угловима гледања, макар се они ослањали на већ познату фактографију. Тако сваки од наведених аспеката јединственог сложеног питања може да буде инспирација за нову књигу, или за више књига. На тај начин је очувана и првобитна намјена да овај Зборник послужи и као пројекат о даљем и свестранијем изучавању ове теме.

Сасвим на крају желимо да кажемо да је овим Зборником радова отворено пуно нових питања. И да није било намјере да се на сва даје научни одговор. То би заиста било и нереално очекивати, између осталог и зато што је тешко писати док су цареви живи, како је то још Тацит записао. Такође знамо да је лакше писати о паклу и злу, него га подносити. Најзад знамо да никада једна генерација историчара није могла да напише - и није написала - објективну историју свога доба. Нећемо моћи ни ми то да урадимо на тему о којој расправу водимо, јер је Голи оток - наше доба. Оставићемо доста простора за научна понирања и долазећој генерацији историчара и других мајстора научне анализе и писане ријечи.

11. октобар 1998.

Проф. др Зоран Лакић, члан ЦАНУ